

Република Србија
ВРХОВНИ СУД
Рев 17470/2023
12.10.2023. године
Београд

Врховни суд, у већу састављеном од судија: Бранислава Босилковића, председника већа, Бранке Дражић и Драгане Бољевић, чланова већа, у парници тужиоца Центар за социјални рад „Сава Илић“ из Аранђеловца, против тужених АА и ББ обоје из ..., које заступа Бранка Лекић Врзић адвокат из ..., ради лишења родитељског права, одлучујући о ревизији тужених изјављеној против пресуде Апелационог суда у Крагујевцу Гж2 37/23 и Гж2 38/23 од 27.03.2023. године, на седници одржаној 12.10.2023. године, донео је

РЕШЕЊЕ

УКИДА се пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Гж2 37/23 и Гж2 38/23 од 27.03.2023. године у ставовима другом, трећем и четвртом изреке и предмет враћа истом суду на поновно суђење.

Образложење

Пресудом Основног суда у Аранђеловцу П2 66/22 од 17.10.2022. године усвојен је тужбени захтев и тужени потпуно лишени родитељског права у односу на малолетног сина ВВ, рођеног ...2014. године (став први изреке) и одлучено да свака странка сноси своје парничне трошкове (став други изреке). Допунском пресудом од 22.11.2022. године исти суд је одбио предлог тужених за одређивање привремене мере ради реуспостављања контакта тужених са њиховим малолетним сином ВВ.

Пресудом Апелационог суда у Крагујевцу Гж2 37/23 и Гж2 38/23 од 27.03.2023. године, ставом првим изреке, укинута су наведене пресуде првостепеног суда. Ставом другим изреке усвојен је тужбени захтев и тужени потпуно лишени родитељског права у односу на малолетног ВВ, док је ставом трећим одбијен њихов предлог за одређивање привремене мере ради реуспостављања контакта између њих и њиховог малолетног сина, а ставом четвртим решено да свака странка сноси своје трошкове спора.

Против правноснажне пресуде донете у другом степену тужени су благовремено изјавили ревизију због битне повреде одредаба парничног поступка, погрешно и непотпуно утврђеног чињеничног стања и погрешне примене материјалног права.

Врховни суд је испитао побијану пресуду у смислу члана 408. Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, бр. 72/11, 49/13-УС, 74/13-УС, 55/14, 87/18, 18/20, 10/23) и утврдио да је ревизија тужених основана.

Према утврђеном чињеничном стању, тужени АА и ББ су у дугогодишњој заједници живота током које је рођено њихове троје деце, ћерка ГГ (2001) и синови ДД (2002) и малолетни ВВ (...2014). Према двоје старије деце тужени је у потпуности лишен родитељског права правноснажном пресудом Основног суда у Крагујевцу, Судска јединица у Аранђеловцу П2 1240/12 од 10.07.2013. године, којом су одређене и

мере заштите од насиља у породици и забрањено му приближавање деци и њихово даље узнемиравање на било који начин. И тужена је делимично лишена родитељског права према двоје старије деце у односу на чување, подизање, васпитање, образовање, заступање и управљање и располагање њиховом имовином, уз могућност одржавања личних односа, правноснажном пресудом Основног суда у Аранђеловцу П2 16/15 од 04.03.2016. године. Оба старија детета су током вођења поступка за лишење родитељског права измештена из примарне у хранитељске породице. Најмлађе дете тужених, њихов малолетни син ВВ је као трогодишњак затечен прљав и запуштен у игри у неограђеном дворишту, без надзора родитеља (мајка је радила за надницу, а отац је у то време био на издржавању казне затвора), у присуству бабе по оцу која није била у стању да испрати дететове потребе и 16.08.2017. године смештен у хранитељску породицу, у којој се и сада налази. Тужени је дугогодишњи лечени алкохоличар, који је у бројним ситуацијама испољавао насилничко понашање према блиским особама (мајци, деци, туженој и партнерки са којом је живео пар година и добио и дете) и сексуално злостављао двоје старије деце. Тужена је толерисала овакво мужевљево понашање и умањивала његов значај и поред чињенице што је била упозната са сексуалним насиљем над старије двоје деце, а притом се није на одговарајући начин старала ни о најмлађем детету.

Током поступка изведен је доказ вештачењем од стране клиничког психолога Јелене Попадић, која је свој налаз и мишљење доставила у марту 2020. године за тужену а у октобру исте године за туженог, из кога је другостепени суд утврдио чињенице које се односе на туженог - да тужени има поремећај структуре личности, снижени праг и толеранцију на фрустрације и ослабљену контролу нагона и емоција, да је под утицајем алкохола имао наглашену дисконтролу емоција, нагона и понашања што се огледало у насилничком понашању у породици и да је потребно да се дете постепено навикава на родитеље и нове околности, најпре у условима контролисаног виђања, затим у самосталним сусретима у краћим интервалима, након чега би се могло приступити уређењу виђања са родитељима за викенде, а с обзиром на могућност рецидива болести, тај вештак је предложила континуирано праћење туженог од стране психијатра.

Из налаза и мишљења Института за ментално здравље од 10.09.2021. године другостепени суд је утврдио да тужена нема знакове трајне нити привремене душевне болести или душевне поремећености, али да има ниске интелектуалне потенцијале, чиме се сврстава у групу граничне интелигенције, тако да може да задовољава и разуме само базичне, односно биолошке потребе свог детета, а да код ње изостају капацитети за адекватно учешће у развојним и емоционалним потребама сина, у смислу организовања стила родитељског васпитања и дисциплиновања. И за туженог је констатовано да нема знакове привремене, нити трајне душевне болести, душевне поремећености и да не показује елементе зосталог душевног развоја нити теже душевне поремећености, с тим што је алкохолизам од којег се лечи у ремисији. Он минимизира своју улогу и одговорност за смештање деце у хранитељске породице и у родитељској улози препознаје само основне биолошке потребе детета, без јасног и консолидованог стила родитељског васпитавања и дисциплиновања. Институт је мишљења да је могуће обезбедити делимично и надзирано родитељство над малолетним дететом у одређеном року трајања (годину дана) са циљем покушаја реуспостављања родитељских односа између њега и тужених и емоционалних односа у породици, пошто је то у најбољем интересу малолетног сина тужених. Притом, Институт указује да је опсервација, коначно мишљење и закључак о околности процене родитељских подобности и капацитета оба родитеља, након предложеног временског оквира, делимичног и надзираног родитељства над малолетним ВВ у

надлежности референтног центра за социјални рад, према коначном мишљењу Института.

Другостепени суд је имао у виду и извештаје саветника за хранитељство, специјалног педагога Иване Ракић из Центра за породични смештај и усвојење у Крагујевцу која је присуствовала реализацији контаката између тужених и малолетног детета у периоду од 28. јануара до 24. јуна 2022. године, којима је присуствовао и комплетан стручни тим тужиоца. Саветник за хранитељство је кроз разговоре припремао малолетног сина тужених за сусрете са родитељима, с обзиром да он у почетку није желео да сарађује и прихвати сусрете са родитељима, наводећи да их је заборавио и да му није јасно зашто треба да се виђа са њима, али је затим те сусрете прихватио, притом искључиво у присуству стручног тима тужиоца, уз обећање да га неће водити самостално на сусрет. Код детета је процењено присуство аутентичног страха од неизвесности и доношења одлука за које није спремно. Током првог сусрета дечак је био дистанциран, суздржан, одмерен, на постављена питања је одговарао кратко, није желео да се слика са родитељима, са којима је избегавао физички контакт. И током сваког наредног сусрета био је узнемирен, у разговору са саветником је вербализовао да му се не свиђа што му родитељи доносе поклоне, да му је стресно да их виђа, „да се сећа свега“ (избегавајући одговор на питање чега се конкретно сећа), да му контакти не пријају, да га узнемирују и нервирају, јер од како су започели „заборавио је да сабира и одузима до 10“. Током контаката са дететом тужени су били суздржани, инсистирали да дечак каже шта жели да добије на поклон, што је он одбијао одговарајући да све има и да му хранитељи све купују и да му од родитеља ништа не треба, услед чега су родитељи оптуживали раднике стручног тима тужиоца за све што се десило у претходном периоду. Они су тражили и провоцирали ситуације како би ушли у вербални сукоб са радницима стручног тима тужиоца, фокусирајући се на вербалне и невербалне поруке радника који прате контакт, а не на поновно успостављање контакта са дететом. Хранитељица је обавестила саветника да су се код дечака појавиле повремене ноћне енурезе и да је након сусрета са родитељима потребно неколико дана да би се његово емотивно стање стабилизовало. Дете се додатно разочарало у родитеље када је схватило да су му говорили неистину о томе да су ишли у посету сестри и да су старији сестра и брат слали мајци честитку за 8. март. Саветник је мишљења да је отпор дечака према родитељима аутентичан, да реунификација његовог односа са родитељима није постигнута кроз реализацију плана и да је потребно посветити додатно време и пажњу на реунификацији.

На основу овако утврђеног чињеничног стања другостепени суд је закључио да су се стекли услови из члана 81. Породичног закона за потпуно лишење родитељског права тужених у односу на њихово најмлађе дете, малолетног сина ВВ. Свој закључак другостепени суд је образложио чињеницама да су тужени лишени родитељског права у односу на старију децу, да се тужени налазио на издржавању казне затвора због насиља у породици и инцестуозних радњи које је вршио према старијој деци, да је тужена такво његово понашање толерисала и олако преко њега прелазила говорећи деци да се он само игра са њима и не штитећи децу, на основу чега је другостепени суд закључио да код тужених постоји поремећај личности који је констатован и од стране вештака психолога Јелене Попадић и од стране Института за ментално здравље. Притом је другостепени суд имао у виду и налаз Института за ментално здравље према коме тужени препознају само базичне, биолошке потребе детета и да немају капацитете за одговарајуће учешће у развојним и емоционалним потребама детета, које осећа аутентичан отпор према родитељима и значајно је дестабилизовано након сусрета са њима. Нашавши да постоје озбиљни разлози злоупотребе садржине родитељског права и неопходности заштите детета од нових траума и неадекватног понашања тужених које би штетило целокупном развоју личности њиховог најмлађег

детета, другостепени суд је закључио да није оствариво успостављање оптималне равнотеже између најбољег интереса малолетног детета и обезбеђења услова да родитељски капацитети тужених буду у највећој могућој мери испуњени кроз усвајање предложене привремене мере ради реуспостављања њиховог контакта са малолетним сином ВВ због чега је одбијен предлог да се таква привремена мера донесе.

По оцени Врховног суда, основано се ревизијом тужених указује да је другостепеном пресудом материјално право погрешно примењено и да је због тога и чињенично стање остало непотпуно утврђено, па се за сада не може прихватити становиште изнето у другостепеној пресуди да је у најбољем интересу малолетног дечака да његови родитељи буду лишени родитељског права према њему.

Према одредбама Породичног закона дете има право да живи са родитељима и право да се родитељи о њему старају пре свих других (члан 60. став 1) и ово право детета може бити ограничено само судском одлуком када је то у најбољем интересу детета (члан 60. став 2), а суд може донети одлуку о одвајању детета од родитеља ако постоје разлози да се родитељ потпуно или делимично лиши родитељског права или у случају насиља у породици (члан 60. став 3).

Родитељ може бити лишен родитељског права делимично (члан 82), ако несавесно врши права или дужности из садржине родитељског права (у погледу старања о детету, чувања и подизања детета, васпитавања, образовања, заступања, издржавања детета и управљања и располагања дететовом имовином) и потпуно, уколико злоупотребљава права или грубо занемарује дужности из садржине родитељског права (члан 81. став 1).

Злоупотреба родитељског права (члан 81. став 2.) постоји ако родитељ: 1. физички, сексуално или емоционално злоставља дете; 2. ако израбљује дете силећи га на претерани рад, или на рад који угрожава морал, здравље или образовање детета, односно на рад који је забрањен законом; 3. ако подстиче дете на вршење кривичних дела; ако навикава дете на одавање рђавим склоностима; 5. ако на други начин злоупотребљава право из садржине родитељског права.

Грубо занемаривање дужности из садржине родитељског права врши родитељ, сагласно члану 81. став 3. истог закона: 1. ако је напустио дете; 2. ако се не стара о детету са којим живи; 3. ако избегава да издржава дете или да одржава личне односе са дететом са којим не живи, односно ако спречава одржавање личних односа детета и родитеља са којим дете не живи; 4. ако с намером и неоправдано избегава да створи услове за заједнички живот са дететом које се налази у установи социјалне заштите за смештај корисника; 5. ако на други начин грубо занемарује дужности из садржине родитељског права.

Потпуно лишење родитељског права је најтежа породично-правна санкција за родитеља који грубо занемарује дужности из садржине родитељског права или их злоупотребљава тако да његови поступци до те мере угрожавају интересе детета да је угрожен физички, морални и интелектуални развој детета.

Из чињеничног стања на коме је заснована одлука другостепеног суда не може се за сада са сигурношћу утврдити и закључити каквим су конкретно радњама и понашањима у односу на њихово најмлађе дете, малолетног сина ВВ, тужени несавесно вршили родитељско право или га занемарили, нарочито када се има у виду да је малолетни син странака измештен у хранитељску породицу још 16.08.2017. године, а да је поступак за лишење родитељског права тужених покренут скоро две године након тога – 27.05.2019. године, као и да је тужени у дужем временском периоду (према подацима у спису од 2016. до 2020. године, а и извесно време у периоду пре тога) био на издржавању казне затвора и да није био ни у каквом контакту са дететом.

У поступку у вези с породичним односима, у складу са истражним начелом које је прописано Породичним законом (члан 205), суд може утврђивати чињенице и када оне нису међу странкама спорне, а може и самостално истраживати чињенице које ниједна странка није изнела. Истражним начелом је диспозиција странака, која је иначе у другој врсти спорова примарна, у овим поступцима суспендована. Из наведеног следи да је дужност суда у ситуацијама у којима се ради о правима детета, имајући у виду најбољи интерес детета у смислу члана 6. и 266. Породичног закона, да истражи и утврди све битне чињенице, без обзира да ли нека од странака предлаже извођење каквог доказа, па чак иако се странке томе противе.

Према оцени Врховног суда, другостепени суд није довољно вредновао и расправио питање најбољег интереса малолетног детета, да би на бази утврђених чињеница могао да правилно и у потпуности сагледа оправданост изрицања најстрожије мере према родитељима, из разлога што се руководио чињеницом да су оба родитеља позната центру за социјални рад као родитељи који су злоупотребљавали родитељско право према двоје старије деце и због тога били тог права лишени.

С тим у вези, другостепени суд није навео чињенице које је утврдио из изведених доказа – налаза и мишљења клиничког психолога Јелене Попадић, у делу који се односи на тужену АА, школског извештаја за малолетног сина тужених, и друге доказе. Нарочито се то односи на исказе парничних странака које нижестепени судови нису саслушали, упркос ранијем налогу другостепеног суда и чињеници да је од претходног саслушања тужених протекао значајан временски период (претходно је тужени саслушан 17.02.2021. године, а тужена још 24.10.2019. године), током кога је ваљало утврдити околности под којима су тужени живели и евентуално радили и покушавали да остваре контакт са дететом, односно да врше било какав аспект родитељског права према њему, што је такође од значаја за одлуку о захтеву да они буду лишени родитељског права.

У одсуству утврђења конкретних чињеница које, у смислу члана 81. став 2. Породичног закона представљају злоупотребу права из садржине родитељског права, односно чињеница из члана 81. став 3. истог закона које представљају грубо занемаривање дужности из садржине родитељског права, а које представљају разлоге за потпуно лишење родитељског права у односу на најмлађе дете тужених, другостепени суд је извео погрешан закључак да су се стекли услови за потпуно лишење родитељског права. Такав закључак не почива ни на једном од налаза и стручног мишљења који су обављени у овом поступку, јер они сви указују на потребу и могућност обезбеђења делимичног и надзираног родитељства над малолетним сином тужених у одређеном року трајања, пре доношења коначног мишљења и закључка о околностима процене родитељске подобности и капацитета оба родитеља која је у надлежности референтног центра за социјални рад.

Осим тога, орган старатељства има активну легитимацију за подношење тужбе за лишење родитељског права сагласно члану 264. став 2. Породичног закона, а суд дужност да пре него што донесе одлуку о таквом захтеву затражи налаз и стручно мишљење од органа старатељства, породичног саветовалишта или друге установе специјализоване за посредовање у породичним односима (члан 270). Међутим, када обе улоге обавља исто лице, односно исти орган старатељства, постоји сукоб интереса у поступању тог органа, јер одлуку о основаности тужбеног захтева суд не може да донесе на основу налаза и стручног мишљења органа старатељства који је у тој парници истовремено и тужилац и који је поставио тужбени захтев чије усвајање предлаже. У конкретном случају, другостепени суд је, обавио вештачења најпре преко судског вештака клиничког психолога, а затим преко Института за ментално здравље, и оба налаза и мишљења уклазала су на потребу постепеног, делимичног и надзираног родитељства пре доношења коначне одлуке о тужбеном захтеву. Упркос томе,

другостепени суд је одлуку о тужбеном захтеву суштински донео на основу мишљења саветника за хранитељство из Центра за породични смештај усвојења у Крагујевцу, датог након надзирања контаката тужених са њиховим најмлађим дететом у условима контролисаног виђања у просторијама тужиоца, а којима је присуствовао комплетан стручни тим тужиоца. Не захтевајући накнадно изјашњење раније ангажованих вештака у овом поступку и не одређујући засебан орган старатељства за давање налаза и стручног мишљења у смислу члана 270. Породичног закона, другостепени суд је одлуку о лишењу родитељског права тужених суштински засновао на извештају саветника за хранитељство, а не на стручном мишљењу другог органа старатељства.

С обзиром на изложено, другостепени суд ће у поновном поступку, поступајући по примедбама из овог решења, детаљно расправити чињенично стање, ценећи услове у којима дете сада живи, као и услове у којима живе тужени, понашање тужених током периода у ком су били раздвојени од детета у смислу покушаја да са дететом остваре контакт односно да врше било који аспект родитељског права. Притом ће суд имати у виду и протек времена, степен адаптираности сина тужених у хранитељској породици и трајање његове раздвојености од родитеља, које обухвата значајан период дететовог живота. Водећи рачуна о заштити најбољег интереса детета, суд ће затражити и стручно мишљење од Института за ментално здравље о свим околностима, као и о томе да ли код тужених, с обзиром на разлоге због којих су они лишени родитељског права према двоје старије деце, постоји ризик од понављања сличног понашања и према најмлађем детету.

Тек када утврди све чињенице које су од значаја за правилну примену материјалног права другостепени суд ће бити у стању да закључи да ли су тужени, и каквим својим конкретним поступцима према свом најмлађем детету, грубо занемарили или злоупотребили дужности из садржине родитељског права на које указује садржина члана 81. Породичног закона, односно да ли, због њиховог ранијег поступања због кога су лишени родитељског права према старијој деци, постоји знатан степен извесности да тужени таква понашања понове и према најмлађем детету и да донесе правилну одлуку о стављеном тужбеном захтеву.

Из наведених разлога, Врховни суд је одлучио као у изреци, на основу члана 416. став 2. Закона о парничном поступку.

**Председник већа – судија
Бранислав Босиљковић, с.р.**

**За тачност отправка
Управитељ писарнице
Марина Антонић**